

J.SLIS, 11 (2) (2019) 59-84
DOI: 10.22055/slis.2018.24689.1444

Analysis of Course Curriculum of Current Trends of Knowledge and Information Science in Iran (Public Library Studies, Academic Libraries Managing and, Digital Library Management

Mahdi Mohammadi^{1*}, Somayeh Panahi², Somayeh Parvin³

1. (**Corresponding Author**) Mahdi Mohammadi: Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran, Mahdi.Mohammadi203@gmail.com
2. MA in Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran, Panahi.s1985@gmail.com
3. Instructor in Department of Medical Library and Information Sciences, Abadan School of Medical Sciences, Abadan, Iran. Parvin6789@gmail.com

Received: 2018/01/10

Accepted: 2018/08/21

Abstract

Background and Objectives: One of the most significant outcomes of the progress of information technology is probably over the training program and its follow-up job requirements. So, revision of curriculum in higher education is one of the rational approaches to the dynamics of academic disciplines. Therefore, education authorities are acting on issues involving the revision of new educational programs in line with how well they meet their society's needs. In the same vein, the Ministry of Science, Research and Technology has placed the necessity of revising the curriculum of all academic disciplines at regular intervals (five years). The study attempts to investigate educational materials presented for trends of "Public Library Studies, Managing Academic Libraries" and, "Digital Library Management".

Methodology: This research is an applied research using the "content analysis" method. To conduct this research, the latest curriculum revised during the 2011-2013 period was analyzed which approved by the Iranian Curriculum Programming Committee on Information and Knowledge Science for these three fields. In order to retrieve various classifications of Persian and English books, researchers were referred to websites of The National Library of Iran and the Library of Congress, respectively. Data was analyzed using Excel software.

Findings: A total of 525 sources for all three trends were introduced that included 443 books, 79 articles, and 3 theses, respectively. Linguistically, 297 Persian and 228 foreign sources were found. The most Persian and English sources are proposed for the trends of "Managing Academic Libraries" and "Digital Library Management". Out of a total of 226 Persian books, 50% of the educational materials found in Z class (bibliography, bibliography, books, books, industry, and

book trade), and more specifically in subclass of ZA (Information Sources), then, followed by classes of the H (Social Sciences) and Q (Science). Finally, the choice of resources from the classes P (Language and Literature) and T (Technology) and B (Philosophy, Psychology, and Religion) was also considered at 12.3%. The retrieval results showed that out of a total of 166 English books, more than 54% of the educational materials have been belonged to Z class and then the most resources from the class H (16%) and Q (14%). There are few sources in the Ttechnology and Law classes. The fewest introduced resources to belong to classes as following the D (History), philosophy (B), and (C). Of course, there are no sources in L class (Education) and G (Geography) and P (Language and Literature), and J (Political Science). Also, most of the proposed works in the field belong to "Rahmatollah Fattahi" and "Mohammad Hasanzadeh" and in the field of articles, the most works were written by "Yaghoub Norouzi" and "Azam Sanatjoo". The most frequent references were also for the common headline of the "Foundations of Library and Information Science".

Discussion: There is no source for the Seminar headlines except in the trend of "Digital Libraries Management". In fact, the lack of attention to these units has caused many problems in the writing of thesis and scientific papers, and it can be concluded that there is significant relationship between this defect and the skill level of students and the potential of their research ideas, it is possible that negligence can be attributed to Curriculum Programming Committee, because it does not seem logical to include practical units without introducing the offered courses for teaching. It often seems that misconduct has not occurred deliberately due to researchers' lack of knowledge of the proper methods of studying and adapting the work of others. Therefore, it's better to always include prominent theses in various headlines. Fortunately, half of the books were listed in Z class. Other remarkable points can be the lack of proposed resources in the T class. Indeed, the lack of choice textbooks of technology class to confront the digital and information society can be concerning and should be taken in future reviews. According to the findings, the review of research shows, the need for review at regular intervals (maximum five years) can contribute to the coherence of the presentation of headlines and suggested suitable resources for different trends in the field.

Keywords: Course Curriculum, Public Library Studies, Academic Libraries Managing, Digital libraries Management, Knowledge and Information Science

تحلیل منابع سرفصل‌های کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران (مطالعات کتابخانه‌های عمومی، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی و مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال)

مهدی محمدی^{۱*}، سمیه پناهی^۲، سمیه پروین^۳

۱. (نویسنده مسئول) دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران، Mahdi.Mohammadi203@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران، Panahi.s1985@gmail.com

۳. مربی، گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده علوم پزشکی آبادان، آبادان، ایران، Panahi.s1985@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۵/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۲۶

چکیده

هدف: با گسترش فناوری‌های نوین، رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی به گرایش‌های مختلفی تقسیم شد و مسئولان برنامه‌ریزی آموزشی، سرفصل‌های جداگانه‌ای برای هر گرایش در نظر گرفتند. هدف تحقیق حاضر بررسی سرفصل‌های کارشناسی ارشد گرایش «مطالعات کتابخانه‌های عمومی»، «مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی» و «مدیریت کتابخانه‌های دیجیتالی» از جنبه‌های گوناگون است. **روش:** این پژوهش کاربردی است و با استفاده از روش «تحلیل محتوا» انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها از ابزار سیاهه واری استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اکسل مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در مجموع ۵۲۵ منبع برای هر سه گرایش معرفی شده است. از این تعداد، ۴۴۳ عنوان کتاب، ۷۹ عنوان مقاله و ۳ عنوان پایان‌نامه و هم‌چنین از نظر زبانی، ۲۹۷ منبع فارسی و ۲۲۸ منبع انگلیسی بود. بیشترین منابع فارسی برای گرایش «مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی» و بیشترین منابع خارجی برای گرایش «مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال» پیشنهاد شده است. ۵۲ درصد از کتب معرفی شده در رده Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) قرار دارند. سپس، رده‌های H (علوم اجتماعی) و Q (علوم) بیشترین قرابت را با حوزه کتابداری داشتند. همچنین، بیشترین آثار پیشنهادی در حوزه کتاب به «رحمت‌اله فتاحی» و «محمد حسن‌زاده» و در حوزه مقالات متعلق به «یعقوب نوروزی» و «اعظم صنعت‌جو» بود. پرتکرارترین منابع پیشنهادی برای سرفصل مشترک «مبانی کتابداری و علم اطلاعات» بود.

نتیجه‌گیری: از جمله نتایج می‌توان به ارائه سرفصل‌ها و منابع تکراری، انتخاب منابع پیشنهادی از آثار پیشکسوتان و نویسندگان جوان به ترتیب برای سرفصل‌های پایه و جدید، متفاوت بودن منابع و سرفصل‌های گرایش دیجیتال نسبت به دیگر گرایش‌ها اشاره کرد.

کلیدواژه: سرفصل‌های درسی، مطالعات کتابخانه‌های عمومی، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی، مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال، علم اطلاعات و دانش‌شناسی

مقدمه و بیان مسئله

نظام آموزش عالی ویژگی‌هایی دارد که آن را نسبت به نظام آموزش ابتدایی و متوسطه متمایز می‌سازد. یکی از این ویژگی‌ها، پویایی این نظام در همسویی با تحولات، تغییرات، و نیازهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فناوری است. میزان پویایی هر رشته دانشگاهی ممکن است با سایر رشته‌ها متفاوت باشد. برخی از رشته‌های دانشگاهی به دلیل واکنش به موقع نسبت به تحولات عصر خود و یا حتی نسبت به تحولاتی که پیش‌بینی می‌کنند، در آینده روی خواهد داد، خود را با نیازهای جاری و یا آتی هماهنگ کرده و به عنوان یک رشته مورد نیاز جامعه باقی می‌ماند (Hayati & Fattahi, 2001). امروزه، با توجه به پیشرفت‌هایی که در دنیای فناوری اطلاعات و ارتباطات به وجود آمده است، بازنگری برنامه‌های درسی یکی از رویکردهای منطقی در پویاسازی رشته‌های دانشگاهی است. بنابراین، با توجه به تغییر مستمر در رشته‌های تحصیلی، بازنگری و تدوین برنامه‌های آموزشی جدید و متناسب با نیازهای روز، طراحی و تولید ساختار کتب درسی، ویرایش و پالایش کتب درسی و ارائه سرفصل‌های جدید در هر رشته دانشگاهی امری ملزم و غیرقابل انکار است.

برنامه‌های آموزشی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز از این قاعده مستثنی نبوده است، همان‌گونه که حیاتی (Hayati, 2004) معتقد است که حوزه فوق در عین این که باید اصول و مبانی کتابداری را در محیط جدید حفظ نمایند، باید تغییرات اساسی در برنامه‌های آموزشی بر مبنای دانش‌های جدید به وجود آورند. به عقیده وی این برنامه‌ها باید بتوانند دانشجویانی را تربیت نمایند که از توانایی‌های کار در محیط جدید برخوردار باشند، برنامه‌های آموزشی را باید تحریک بیشتری بخشید و نقش فعال‌تری را برای استادان و دانشجویان در نظر گرفت. درس‌ها باید بر مبنای مسائل واقعی که نمونه‌های آن از محیط گرفته می‌شود، طرح‌ریزی گردد. با این اوصاف، از گروه‌های آموزشی انتظار می‌رود که مجموعه آموزش‌های مورد نیاز دانشجویان در مقاطع مختلف را بر اساس برنامه جدید ارائه دهند.

در همین راستا، حری (Hori, 1390)، نظام آموزشی رشته را دارای سه وجه دانش نظری؛ دانش حرفه‌ای؛ و دانش فنی می‌داند. وی این سه دانش را "از طریق آمیزه‌ای هنرمندانه و زیرکانه در کلیه دروس، برنامه‌ها و تمرین‌ها" همراه می‌داند که در سه زمینه و بستر اجرایی با باوری جدی دنبال می‌شود (۱) طراحی برنامه‌های درسی و شرح درس‌های مرتبط؛ (۲) معلمانی ورزیده که به هر سه نوع دانش و چگونگی تعلق آنها اشراف دارند؛ و (۳) مراکز آموزشی که شرایط امکانات، آزمایشگاه‌ها و جز آن را برای اجرای چنین مهمی مهیا می‌سازند. وی همچنین وظیفه نظام آموزشی در هر مقطعی به‌ویژه در آموزش دانشگاهی ملزم به آشنایی با چرایی، چیستی و چگونگی معرفی می‌کند.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز در همین راستا و با توجه به ضرورت بازنگری در برنامه‌های درسی اغلب رشته‌ها، بازنگری در برنامه آموزشی رشته را در دستور کار خود قرار داد. به این منظور، دانشگاه شهید چمران اهواز به مسئولیت دکتر فریده عصاره مامور بازنگری در برنامه آموزشی دوره کارشناسی و دانشگاه فردوسی مشهد به مسئولیت دکتر رحمت‌الله فتاحی مامور بازنگری در برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد انتخاب شدند (Fattahi, Parirokh, Davarpanah, & Azad, 2012). کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی وزارت علوم از سال 1386 به ریاست دکتر جعفر مهرداد و با ترکیب جدید آغاز به کار کرد. دوره اول این کمیته در سال 1389 به پایان رسید و در سال 1390 نیز اعضای این کمیته به مدت سه سال از استادان گروه‌های گوناگون رشته و به سرپرستی جعفر مهرداد برگزیده شدند (Fattahi, Rajabali-Bieglu, & Akhshik, 2004). بعد از استعفای آقای دکتر مهرداد جناب آقای دکتر فرج‌پهلوی به ریاست این شورا انتخاب شدند و آلان مسئولیت این شورا بر عهده ایشان هست.

حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی از آغاز در چهار گرایش "کتابخانه‌های آموزشگاهی"، "کتابخانه‌های عمومی"، کتابخانه‌های دانشگاهی" و "اطلاع‌رسانی" تدوین شد، پس از تصویب گرایش‌های مختلف، براساس نظر کمیته برنامه‌ریزی برای هر یک سرفصل‌های جداگانه و منابعی پیشنهادی جهت تدریس ارائه شد. با توجه به گسترش فناوری‌های نوین در مدیریت کتابخانه‌ها و نیازهای متنوع و فزاینده جامعه، ممکن است این سوال پیش آید که منابع معرفی شده تا چه حد روزآمد هستند؟ یا این که سهم معرفی منابع فارسی و خارجی در این بین چگونه است؟ هم‌چنین بررسی نوع رده‌های منابع معرفی شده در هر گرایش به طور حتم یافته‌های قابل تاملی را در پی خواهد داشت. این تحقیق برآن است تا سرفصل‌های درسی سه گرایش "مطالعات کتابخانه‌های عمومی"، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی" و "مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال" را در مقطع کارشناسی ارشد را در قالب پرسش‌های ذیل بررسی و تحلیل نماید:

۱. برای هر درس چند منبع (کتاب، مقاله، پایان‌نامه به تفکیک زبان فارسی / انگلیسی) در نظر گرفته شده است و میانگین منابع معرفی شده در هر گرایش چند منبع است؟ درس‌هایی که در هر گرایش کمترین و بیشترین منبع معرفی شده را دارند چه منابعی هستند؟
۲. بیشترین منبع معرفی شده از کدام رده است؟ و رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی با کدام رده بیشترین قرابت و نزدیکی را دارد؟
۳. بیشترین فراوانی آثار مربوط به کدام نویسنده است و این نویسندگان در چه مرتبه علمی (مربی، استادیار، دانشیار، استاد) قرار دارند؟
۴. کدام آثار (کتاب یا مقاله) جزو پرتکرارترین منابع معرفی شده در سه گرایش است؟

مرور پیشینه پژوهش

مروری بر متون تخصصی رشته‌های دانشگاهی از جمله رشته «علم اطلاعات و دانش‌شناسی» در دو دهه اخیر بیانگر این مسئله است که حجم زیادی از مقاله‌ها، گزارش‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌های دانشگاهی به ضرورت بازنگری در آموزش‌های دانشگاهی پرداخته‌اند. بحث تغییر و ضرورت بازنگری در برنامه‌های آموزشی از سوی بسیاری از اندیشمندان، به‌ویژه مدرسان دانشکده‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی از آن جمله کوبی (Kokabee, 1997)، فتاحی (Fattahi, 2000)، دیانی (Dayani, 2000a)، حمدی-پور و جوکار (Hamdipour & Jowkar, 2000)، مختاری (Mokhtari, 2005)، تهوری (Tahavori, 2006)، محمدی و دادگر (Mohammadi & Motaghy-Dadgar, 2008) و حیدری (Heidari, 2010) در دو دهه اخیر مطرح شده است. برنامه آموزشی کارشناسی ارشد از سال 1375 تا اواخر دهه 1380 دست نخورده باقی مانده بود. به همین دلیل، ضرورت بازنگری آن با توجه به تحولات گوناگون در عرصه رشته و نیز وجود تأثیرگذار فناوری اطلاعات احساس می‌شد (Fattahi et al., 2012).

حسن‌زاده، در بخشی از تحقیق خود به مرور سرفصل‌های سه مقطع کتابداری و اطلاع‌رسانی و تطبیق آن‌ها با مهارت‌های موردنیاز پرداخت. یافته‌های وی نشان داد که هر سه مقطع بر اداره کتابخانه‌ها تمرکز دارند، بیشتر سرفصل‌ها نیز به گرایش علوم انسانی و اجتماعی به دلیل سنخیت بیشتر با مدیریت توجه دارند. مهارت‌های اجتماعی و تجاری مورد نیاز به ترتیب از طریق دروس پایه و دروس موضوعی (مبانی سازمان و مدیریت و کلیات اقتصاد) پوشش داده شده است. هم‌چنین محقق اذعان داشت که برای مقاطع سه‌گانه این حوزه در ایران ضعف عمیقی در زمینه آموزش مهارت‌های مدیریت دانش وجود دارد (Hassanzadeh, 2004). نوکاربزی، در تحقیقی طی مقایسه برنامه‌های درسی دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب ۱۳۶۹ و ۱۳۷۵ در پیش و پس از انقلاب در دانشگاه تهران و تبریز دریافت که تنوع موضوعی در برنامه‌های مصوب پس از انقلاب کمتر شده و تفاوت‌های

آن‌ها با برنامه‌های پیش از انقلاب، بیشتر در نام درس‌ها و تعداد واحدها، بویژه تعداد واحدهای عملی است. نه تنها در برنامه‌های مصوب پس از انقلاب درس جدیدی در زمینه اطلاع‌رسانی و فناوری‌های جدید به برنامه اضافه نشده، بلکه دروسی مانند "علوم اطلاعات" و "روش تحقیق" نیز از این دوره حذف شده است. همچنین براساس یافته‌های وی تعداد دروس تکراری یا با محتوای مشترک زیاد دیده می‌شود و هم‌چنین تعداد واحدهای عملی در برنامه پس از انقلاب خیلی زیاد شده است. در نهایت وی بر لزوم تغییر و تحول در برنامه‌های درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تأکید کرد (Nowkarizi, 2004).

دیانی در مقاله‌ای تحت عنوان "انتشار کتاب‌های زیاد توسط کتابداران جوان روالی عادی یا پدیده خاص کتابداری" از حضور فعال جوانانی که هنوز عضو هیئت علمی نشده‌اند و اقدام به تالیف کتب درسی نموده‌اند سخن به میان می‌آورد و آن را امری پرسش‌انگیز می‌داند چرا که به طور معمول، کتب درسی را افرادی منتشر می‌کنند که دهه دوم یا سوم تجربه آموزشی-پژوهشی خویش را طی کرده‌اند. دیانی با انتقاد از این پدیده، با فرض اینکه اقدام به نشر کتب علمی و تخصصی قدمی فراتر، عمیق‌تر و گسترده‌تر یا روان‌تر و حتی فشرده‌تر از متن‌هایی است که قبلاً در آن زمینه منتشر شده، برداشته شده است، چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی حوزه کتابداری را متذکر می‌شود. وی در پایان، جهت نتیجه‌گیری درست از گفتمان خویش، خواهان بررسی دقیق انگیزه مادی معنوی جوانان، تاثیر و نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در نشر راحت‌تر کتب و مطالعه تطبیقی نشر سنتی و مدرن حوزه کتابداری است. مسلم است که پاسخگویی به این پرسش می‌تواند نشان دهد که آیا پدیده انتشار کتاب توسط جوانان موجب تولید دانش بیشتر یا آلودگی بیشتر اطلاعات در این زمینه شده است (Dayani, 2000b).

علی‌پور ندوشن، طلاچی و خوشگام، در تحقیقی پیمایشی-توصیفی طی بررسی کتاب‌های منتشر شده کتابداری و اطلاع‌رسانی ۱۳۵۸-۱۳۸۴ و همخوانی آن‌ها با سرفصل‌های مصوب اظهار داشتند که وضعیت تولید کتاب‌های درسی از نظر همخوانی با سرفصل‌های مصوب دورس کتابداری و اطلاع‌رسانی مناسب نیست. براساس یافته‌های آنان در طی ۲۵ سال بررسی، از بین ۱۲۵۸ کتاب تنها تعداد محدودی از کتاب‌های رده Z درسی هستند و دانشجویان نمی‌توانند از آن‌ها به عنوان کتب درسی استفاده کنند و از کتاب‌های موجود نیز با سرفصل مصوب دروس انطباق کامل ندارند و به‌خصوص در مقطع کارشناسی این کاهش همخوانی بیشتر نمود پیدا می‌کند. پژوهشگران در پایان توجه خاص به تدوین منابع پیشنهادی مناسب برای سرفصل‌های مصوب را متذکر شدند (Alipoor-Nodushan, Talachi, & Khoshgam, 2006).

امرایی، گرایی و سیامکی (Amraei, Geraei, & Siamaki, 2013)، در پژوهشی ۴۷۲ عنوان کتاب منتشر شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های ۱۳۷۳-۱۳۸۷ را مورد بررسی قرار دادند. براساس یافته‌های آنان نسبت کتاب‌های تألیفی به ترجمه شده بیشتر بود و در سال ۱۳۸۶ بیشترین کتاب تألیفی و سال ۱۳۸۴ بیشترین کتاب ترجمه شده منتشر شده است. هم‌چنین محمدحسین دیانی پرکارترین نویسنده و علی شکویی پرکارترین مترجم هستند. گرایش موضوعی فهرست‌نویسی و رده‌بندی بیشترین سهم از بین کتاب‌های تألیفی و مرجع و خدمات اطلاع‌رسانی در بین کتاب‌های ترجمه شده به خود اختصاص داده‌اند. شهبازی و همکارانش، در تحلیل محتوای سرفصل‌های برنامه‌های درسی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی براساس فرصت‌های شغلی نوظهور مبتنی بر فناوری اطلاعات در بازار کار جهانی، دریافتند که برای تصدی چهار گروه شغلی کتابداری مبتنی بر فناوری اطلاعات سرفصل‌های درسی حتی حدود یک سوم از دانش، مهارت و نگرش مورد نیاز بازار کار را پوشش قرار نمی‌دهند. محققان کاستی‌های اساسی برنامه آموزشی را می‌توان ذیل مقولات "مبانی شبکه‌های کامپیوتری"، "مبانی برنامه‌نویسی و طراحی پایگاه‌های اطلاعاتی" و "مبانی کامپیوتر" دسته‌بندی کردند و در پایان اعمال بازنگری درسی با رویکرد فناوری را خاطر نشان کردند (Shahbazi, Fahimnia, Hakimzadeh, & Fadaee-Araghi, 2005).

پناهی، پروین و محمدی، پژوهشی را به منظور تحلیل محتوایی و استنادی منابع پیشنهادی گرایش علم سنجی در مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی انجام دادند. یافته‌های آنان گزارش داد که ۱۲۶ منبع فارسی و ۸۹ منبع انگلیسی برای این گرایش معرفی شده است و براساس نظام رده‌بندی کنگره، ۳۶/۰۵ درصد از رده علوم (Q) و ۲۷ درصد از رده Z معرفی شده‌اند، رده‌های فناوری (T)، رده آموزش و پرورش (L) و سایر رده‌ها به میزان نسبتاً کمتری مورد توجه بوده است. هم‌چنین نیم‌عمر مقالات ۱۱ سال و ۶ ماه و کتاب‌ها ۸ سال و ۶ ماه محاسبه شد. در پایان محققان اذعان داشتند که با توجه به کمبود واحدهای عملی و منابع ترجمه‌شده با محتوای روزآمد، بازنگری برنامه درسی ضروری به نظر می‌رسد (Panahi, Parvin, & Mohammadi, 2018).

برونستاین^۱ در تحقیقی به تجزیه و تحلیل برنامه درسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شده در دانشکده‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در سراسر جهان پرداخت. یافته‌های وی بیانگر آن بود که بیشترین سرفصل‌های درسی مطابق با موضوع "اطلاعات و فناوری" با تأکید بر نیاز کاربران تدوین شده است (Bronstein, 2007). ایجبو^۲ در بررسی برنامه‌های درسی رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های نیجریه اظهار داشت که علیرغم ارائه سرفصل‌های عمومی، محتوای این دروس همچنان فاقد سرفصل‌های مناسب در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و واحدهای عملی است و مستلزم بازنگری است. وی از این خلاء موضوعی و کمبود منابع درسی برای رویارویی با جامعه دیجیتال ابراز نگرانی کرد و در پایان تحقیق خویش، برای توسعه این حوزه کتابداری بر بکارگیری اعضای هیئت علمی متخصص برای آموزش دانشجویان تأکید کرد (Edegbo, 2011). آمونگا و خایسی^۳، در مروری انتقادی به کمبود افراد متخصص و کمبود منابع روزآمد برای آموزش کتابداری در کنیا اشاره داشتند. آنان اظهار داشتند با توجه به گرایش زیاد دانشجویان به حوزه مدیریت دانش، بهتر است برنامه درسی جدید و کامل‌تری مبتنی بر گنجاندن دروس عملی بیشتری تدوین شود و سرفصل‌های مناسبی برای این گرایش در نظر گرفته شود (Amunga & Khayesi, 2012). در ادامه این پژوهش، راک و ویرو و بیل^۴، در تحقیقی دیگر روند تکاملی آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در کنیا را مورد بررسی قرار دادند و فرصت‌ها و چالش‌های ناشی از نحوه آموزش را متذکر شدند. آنان اظهار داشتند که تغییر و بازنگری سرفصل‌های درسی این حوزه، هر چهار سال یکبار امری ضروری است و دلیل آن را همگام شدن با فناوری اطلاعات و نیازهای بازار کار دانسته‌اند. پژوهشگران، گنجاندن واحدهای کارآفرینی، پایان‌نامه و سمینار تحقیق را جزو لاینفک مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا دانسته و اذعان داشتند که استخدام اساتید متخصص از عوامل موفقیت در راستای آموزش کتابداری است. هم‌چنین، آنان خاطر نشان کردند که آموزش در سه رشته با عناوین فناوری اطلاعات، روزنامه‌نگاری و رسانه‌های ارتباط جمعی و نشر در مقطع دیپلم پایه و اساس رشد حوزه کتابداری است (Bii & Monica, 2016).

مروری بر پیشینه‌های داخلی و خارجی تحقیق، نشان می‌دهد که پیشرفت آموزش کتابداری نوین با ارائه منابع و گنجاندن عناوین جدید در برنامه‌های درسی محقق می‌شود و ضرورت بازنگری سرفصل‌های رشته کتابداری در فواصل منظم (حداکثر پنج سال یکبار) در جهت همگام شدن با فناوری‌های اطلاعاتی در یافته‌ها و پیشنهادهای آنان مشهود است. تحقیق حاضر نیز براساس بندهای ۱-۴، دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی ایران سعی را بر آن داشته است تا یک ارزیابی جامع را در رابطه با این حوزه انجام دهد. بندهای فوق شامل:

1. Bronstein
2. Edegbo
3. Amunga B, Khayesi
4. Rukwaro and Bii

- ۱) بررسی و بازنگری در نظام‌ها و روش‌های آموزشی و ارائه پیشنهاد برای بهبود نظام‌ها و روش‌ها
- ۲) بررسی روند تحولات نظام آموزش عالی کشور
- ۳) بررسی و بازنگری در شیوه‌های اجرایی و برنامه ریزی آموزشی و درسی
- ۴) تهیه و تصویب آیین نامه واگذاری اختیارات برنامه ریزی درسی به دانشگاه‌ها (<https://prog.msrt.ir/>)

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است که با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. تحلیل محتوا روشی منظم، عینی و کمی برای آشکارسازی مفاد اسناد و مدارک با استفاده از روش‌های آماری قابل اجرا است (Wimmer & Dominick, 2014). برای انجام پژوهش حاضر، آخرین برنامه‌های درسی بازنگری شده طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱ مصوب کمیته علم اطلاعات و دانش‌شناسی برای سه گرایش "کتابخانه‌های عمومی"، "کتابخانه‌های دانشگاهی" و "کتابخانه‌های دیجیتال" در مقطع کارشناسی ارشد مورد تحلیل قرار گرفت. لازم به ذکر است که این برنامه درسی از تاریخ تصویب به مدت پنج سال قابل اجرا است و پس از آن نیازمند بازنگری است که تا زمان تحقیق حاضر بازنگری جدیدی ارائه نشده است. هم‌چنین جهت بازیابی رده‌های مختلف کتاب‌های فارسی و انگلیسی به ترتیب به آدرس کتابخانه سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران^۱ و آدرس کتابخانه کنگره^۲ مراجعه شد. در نهایت، داده‌ها در قالب نرم‌افزار اکسل گردآوری و تحلیل شد.

یافته‌ها

قبل از تحلیل پرسش‌های اصلی تحقیق، تعداد دروس و واحدهای ارائه شده قبل از تحلیل پرسش‌های اساسی، تعداد دروس و واحدهای ارائه شده در سه گرایش برای سه گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی و مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱. تعداد دروس و واحدهای ارائه شده در سه گرایش

Table 1. Number of Credit presented in three Fields of Knowledge and Information Science

تعداد کل Total	تعداد دروس اختیاری Number of Elective Credits	تعداد دروس الزامی- تخصصی Number of Required- Specialize Credits	تعداد دروس پایه Number of Core Credits	گرایش Field
32	4	4	10	مطالعات کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies
32	4	4	10	مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing
32	6	6	8	مدیریت کتابخانه‌های دیجیتالی Digital libraries Management

تعداد درسی ارائه واحدهای شده در جدول ۱، مطابق مصوبه هفتصد و نود و دومین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۰ برای گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی تصویب شده است. هم‌چنین برای گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی مطابق مصوبه هشتصد و چهارمین جلسه شورای عالی مورخ ۱۳۹۱/۶/۱۹ و در نهایت

1 . www.nlai.ir

2 . <https://loc.gov>

مطابق مصوبه هشتصد و بیست و یکمین جلسه شورایی مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۱۵ برای گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال نیز این برنامه درسی تدوین شد و در اختیار گروه‌های آموزشی قرار گرفت.

پرسش ۱: برای هر درس چند منبع (کتاب، مقاله، پایان‌نامه به تفکیک زبان فارسی/انگلیسی) در نظر گرفته شده است و میانگین منابع معرفی شده در هر گرایش چند منبع است؟ درس‌هایی که در هر گرایش کمترین و بیشترین منبع معرفی شده را دارند چه منابعی هستند؟

پاسخگویی به این پرسش در قالب جداول ۲ تا ۴، به تفکیک برای هر سه گرایش ارائه شد.

جدول ۲. توزیع فراوانی منابع معرفی شده در گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی

Table2. Frequency distribution of resources introduced in Public Library Studies

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد کل منابع Number of Total Recourses	نام درس Headline	گرایش Field
0	0	0	0	3	5	3	5	8	مبانی کتابداری و علم اطلاعات Library and Information Science Fundamentals	مطالعات کتابخانه‌های عمومی
0	0	0	0	5	4	5	4	9	کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی Libraries and Information Society	
0	0	0	1	2	7	2	8	10	روش تحقیق Research Methods	
0	0	0	0	5	4	5	4	9	آمار در کتابداری و علم اطلاعات Statistics in Library and Information Science	
0	0	0	0	6	2	6	2	8	کتابخانه‌های عمومی و جامعه Public Library and Society	
0	0	0	0	5	5	5	5	10	مدیریت کتابخانه عمومی Public Library Management	
0	0	0	0	2	8	2	8	10	منابع و خدمات مطالعات علوم اسلامی و انسانی Resources and Services of Humanities and Islamic Science	
0	0	0	0	4	6	4	6	10	منابع اطلاعات عمومی-اجتماعی الکترونیکی Multimedia Resources Management	
0	0	0	0	4	2	4	2	6	مدیریت منابع چندرسانه‌ای Designing and Planning of Meta- Institutional Services	
0	0	0	9	4	1	4	10	14	طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرآینادی Public Information Resource-Electronic- Socia	
0	0	0	0	0	1	0	1	1	اطلاعات و انتشارات دولتی Government Publication and Information	Public Library Studie

0	0	0	0	0	2	0	2	2	نسخه‌های خطی و آثار کمیاب are Works Manuscripts and
0	0	0	0	3	3	3	3	6	مدیریت آرشیو Archive Management
0	0	0	0	6	4	6	4	10	ذخیره و بازیابی اطلاعات Information Storage and Retrieval
0	0	0	2	0	2	0	4	4	تاریخ و ادبیات شفاهی و محلی Oral and Origin History and Literature
-	-	-	-	-	-	-	-	-	سمینار تحقیق Research seminar
-	-	-	-	-	-	-	-	-	کارورزی Internship
-	-	-	-	-	-	-	-	-	پایان نامه Theses
0	0	0	12	49	56	49	68	117	جمع Sum
۰	۰	۰	0/66	3	3	3	4	7	میانگین Mean
۰	۰	۰	100	17/65	82/35	41/88	58/11	-	فراوانی Frequency

مطابق جدول ۲، برای ۱۸ سرفصل ارائه شده در گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی، ۱۱۷ عنوان منبع (با میانگین ۷ منبع برای هر سرفصل) معرفی شد که از این میان، ۶۸ منبع فارسی و ۴۹ منبع انگلیسی است که تنها ۱۲ منبع در قالب مقاله فارسی پیشنهاد شده است و هیچ مقاله لاتین، پایان‌نامه فارسی و پایان‌نامه لاتین در سرفصل‌های این گرایش به چشم نمی‌خورد. بیشترین منبع برای سرفصل‌های "طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرانهادی" (۱۴ منبع) و "روش تحقیق" (۱۰ منبع) و کمترین منابع معرفی شده نیز برای سرفصل‌های "اطلاعات و انتشارات دولتی" و "نسخه‌های خطی و آثار کمیاب" به ترتیب با ۱ و ۲ منبع است.

جدول ۳. توزیع فراوانی منابع معرفی شده در گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی

Table3. Frequency distribution of resources introduced in Academic Libraries Managing

تعداد پایان‌نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان‌نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد منابع Number of Recourses	نام درس Headlines	گرایش Field
0	0	0	1	3	10	3	11	14	مبانی کتابداری و علم اطلاعات Library and Information Science Fundamentals	مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing
0	0	0	0	5	4	5	4	9	آمار در کتابداری و علم اطلاعات Statistics in Library and Information Science	Academic Libraries Managing

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد منابع Number of Recourses	نام درس Headlines	گرایش Field
0	0	0	0	5	6	5	6	11	کتابخانه ها و جامعه اطلاعات Libraries and Information Society	
0	0	0	0	2	8	2	8	10	روش تحقیق Research Methods	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	سمینار تحقیق Research Seminar	
0	0	0	0	0	5	0	5	5	برنامه ریزی در کتابخانه های دانشگاهی Planning in Academic Libraries	
0	0	0	1	1	4	1	5	6	ذخیره و بازیابی اطلاعات Information Retrieval and Storage	
0	0	0	0	0	8	0	8	8	خدمات اطلاعاتی پیشرفته Advanced Information Services	
0	0	0	0	0	6	0	6	6	مدیریت منابع اطلاعاتی Information Resources Management	
0	0	0	0	6	6	6	6	12	مدیریت اسناد و آرشیو Documents and Archives Man agent	
0	0	0	0	0	3	0	3	3	ارزشیابی نظام ها و خدمات اطلاعاتی Evaluation of Information Systems and Services	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	پایان نامه Thesis	

تعداد پایان‌نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان‌نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد منابع Number of Recourses	نام درس Headlines	گرایش Field
0	0	5	0	6	7	11	7	18	مدیریت دانش سازمانی Organizational Knowledge Management	
0	0	0	1	0	7	0	8	8	مبانی ارزشی اطلاعات و دانش Ethics Principles of Information and Knowledge	
0	0	1	0	8	8	9	8	17	طراحی و توسعه کتابخانه‌های دیجیتال Design and Development of Digital Libraries	
0	0	0	0	10	10	10	10	20	نظام‌های اطاعات مدیریت Management Information Systems	
0	0	0	0	3	5	3	5	8	مدیریت منابع انسانی Human Resources Management	
0	0	۴	0	5	14	9	14	23	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی Indexing and Abstracting	
0	0	0	0	4	3	4	3	7	حقوق مالکیت فکری Intellectual and Property Rights	
0	0	0	7	4	5	4	12	16	طراحی فضا و معماری کتابخانه- های دانشگاهی Architecture and Design of Academic Libraries	
0	0	0	0	2	5	2	5	7	مبانی رفتار سازمانی	

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد منابع Number of Recourses	نام درس Headlines	گرایش Field
									Fundamentals of Organizational Behavior	
0	0	10	10	64	124	74	134	208	جمع	
0	0	0/47	0/47	3	6	3	6	9	میانگین	
0	0	51/13	46/7	48/86	53/92	35/57	64/3	-	درصد فراوانی Ferequency	

بر اساس جدول ۳. برای ۲۱ سرفصل موجود در گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی، ۲۰۸ منبع (با میانگین ۹ منبع برای هر سرفصل) پیشنهاد شد. از این تعداد، ۱۳۴ عنوان منبع فارسی و ۷۴ مورد منبع انگلیسی بود. در مجموع، ۲۰ عنوان مقاله فارسی و لاتین نیز برای سرفصل‌های مختلف نیز معرفی شد. در این گرایش نیز هیچ پایان‌نامه‌ای معرفی نشد. بر اساس یافته‌های موجود، شورای عالی بیشترین منبع را به ترتیب برای سرفصل‌های نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، نظام‌های اطاعات مدیریت، مدیریت دانش سازمانی و طراحی و توسعه کتابخانه‌های دیجیتال (هر کدام با ۲۳، ۲۰ و ۱۸ و ۱۷ منبع) پیشنهاد کرده است. نکته قابل توجه اینجا است که تنها ۵ منبع برای سرفصل "برنامه‌ریزی در کتابخانه‌های دانشگاهی" پیشنهاد شده است که در مقایسه با سایر سرفصل‌ها بسیار کم است و بدیهی است که برای رسیدن به اهداف اصلی این گرایش این تعداد منبع نمی‌تواند کافی باشد.

جدول ۴. توزیع فراوانی منابع معرفی شده در گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال

Table4. Frequency distribution of resources introduced in Digital libraries Management

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of Persian Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Articles	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد کل منابع Number of Recourses	نام سرفصل Headlines	گرایش Field
0	0	0	0	3	12	3	12	15	مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی Library and Information Science Fundamentals	مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال Digital libraries Management
0	0	0	0	5	9	5	9	14	کتابخانه و جامعه اطلاعاتی Libraries and Information Society	
0	0	0	0	5	3	5	3	8	آمار در علم اطلاعات و دانش- شناسی Statistics in Library and	

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Articles	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد کتاب لاتین Number of Persian Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Articles	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد کل منابع Number of Recourses	نام سرفصل Headlines	گرایش Field
									Information Science	
0	0	0	0	2	9	2	9	11	سمینار ۱ Research Seminar 1	
0	0	0	0	0	4	0	4	4	سمینار ۲ Research Seminar 2	
0	0	0	0	11	0	11	0	11	اشتراک منابع در محیط دیجیتال Resource Sharing in Digital Environment	
0	0	1	1	8	0	9	1	10	مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های دیجیتال Collection Development in Digital Libraries	
0	2	1	5	3	4	3	12	15	سازماندهی منابع دیجیتال Digital Resources Organization	
0	0	1	2	5	5	6	7	13	حقوقی مالکیت فکری Intellectual Property Law	
0	0	0	0	3	5	3	5	8	معماری کتابخانه-های دیجیتال Digital Libraries Architecture	
0	0	0	0	2	0	2	0	2	نظام مدیریت محتوا Content Management System	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	پایان نامه These	
0	1	0	3	6	0	6	4	10	حفاظت منابع دیجیتال Digital Preservation	
0	0	9	7	8	3	17	10	27	خدمات کتابخانه-های دیجیتال	

تعداد پایان نامه لاتین Number of English Theses	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian Theses	تعداد مقاله لاتین Number of English Article	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Article	تعداد کتاب لاتین Number of Persian Books	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Articles	تعداد منابع لاتین Number of English Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Recourses	تعداد کل منابع Number of Recourses	نام سرفصل Headlins	گرایش Field
									Digital Libraries Services	
0	0	2	6	13	2	16	7	23	رابط کاربری کتابخانه‌های دیجیتال Digital Libraries User Interface	
0	0	0	0	5	1	5	1	6	تحلیل و طراحی سیستم‌های اطلاعاتی Information and Analysis and Design	
0	0	1	4	7	1	8	5	13	وب معنایی Semantic Web	
0	0	3	1	1	5	4	6	10	رفتار اطلاعاتی در محیط دیجیتال Information Behavior in Digital Environment	
0	3	18	29	87	63	105	95	200	جمع Sum	
0	0/11	2	3	9	6	11	10	22	میانگین Mean	
0	0/95	38/29	61/70	53/03	44/63	53/03	46/96	-	فراوانی Ferequency	

جدول ۵، مجموعه منابع معرفی شده برای هر سه گرایش مذکور را ارائه می‌دهد. بر این اساس، در مجموع ۵۲۵ منبع توسط شورای عالی معرفی شده است که در این میان، ۲۹۷ منبع فارسی و ۲۲۸ منبع لاتین است که به نسبت سهم منابع فارسی بیشتر است. هم‌چنین، سهم کتب پیشنهادی ۴۲۶ مورد و سهم مقالات ۷۵ مورد است. در نهایت سهم منابع فارسی در قالب کتاب، مقاله و پایان‌نامه بیشتر از منابع فارسی است، البته این موضوع برای گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال صدق نمی‌کند و منابع لاتین بیشتری برای آن پیشنهاد شده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی منابع پیشنهادی شورایی در سه گرایش

Table5. Frequency distribution of resources introduced in three Fields

تعداد کل منابع Number of Recourses	تعداد منابع فارسی Number of Persian Resources	تعداد منابع لاتین Number of English	تعداد کتاب فارسی Number of Persian Books	تعداد کتاب لاتین Number of English Books	تعداد مقاله فارسی Number of Persian Articles	تعداد مقاله لاتین Number of English	تعداد پایان نامه فارسی Number of Persian	تعداد پایان نامه لاتین Number of English	نام گرایش Field
117	68	49	56	49	12	0	0	0	مطالعات کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies
208	134	74	124	64	10	0	0	0	مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing
200	95	105	63	87	29	0	3	18	مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال Digital libraries Management
525	297	228	243	200	51	0	3	28	مجموع Sum
			443	79		3			

پرسش ۲: بیشترین منبع معرفی شده از کدام رده است؟ و رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی با کدام رده بیشترین قرابت و نزدیکی را دارد؟

پاسخ به این یافته در قالب جدول‌های ۶ و ۷، به تفکیک سرفصل‌های هر سه گرایش برای کتب فارسی و انگلیسی براساس جستجو در اپک کتابخانه ملی و کتابخانه کنگره آمریکا بازیابی و ارائه شده است.

جدول ۶. سهم رده‌بندی‌های کتب فارسی در سرفصل‌های سه گرایش کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

Table6. Contribution of Persian Book Classifications in the Headings of fields in Knowledge and Information Science

درصد Percent				تعداد Number				رده Classes
جمع Sum	کتابخانه‌های دیجیتال Digital libraries Management	کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing	کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies	جمع Sum	کتابخانه‌های دیجیتال Digital libraries Management	کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing	کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies	
2/67	5/08	1/83	1/78	6	3	2	1	K (حقوق) K (Law)
12/05	11/86	10/09	16/07	27	7	11	9	Q (علوم) Q (Science)
17/85	18/64	21/10	10/71	40	11	23	6	H (علوم اجتماعی) H (Social Sciences)

50	45/76	54/12	48/21	113	27	59	27	Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) Z (BIBLIOGRAPHY, LIBRARY SCIENCE, INFORMATION RESOURCES)
0/89	1/69	0/91	-	2	1	1	-	J (علوم سیاسی) J (POLITICAL SCIENCE)
3/12	3/38	1/83	3/57	6	2	2	2	P (زبان و ادبیات) P (LANGUAGE AND LITERATURE)
3/12	5/08	3/66	-	7	3	4	-	T (تکنولوژی) T (TECHNOLOGY)
1/78	-	1/83	3/57	4	-	2	2	C (علوم وابسته به تاریخ) C (AUXILIARY SCIENCES OF HISTORY)
3/12	1/69	2/75	5/35	7	1	3	3	B (فلسفه، روانشناسی و مذهب) B (PHILOSOPHY, RELIGION)
0/44	-	-	1/78	1	-	-	1	G (جغرافیا، مردم شناسی و سرگرمی‌ها) G (GEOGRAPHY, ANTHROPOLOGY, RECREATION)
0/44	1/69	-	-	1	1	-	-	L (آموزش و پرورش) L (EDUCATION)
4/46	5/08	3/66	8/92	10	3	4	3	NG (نامشخص) NG
%100	%100	%100	%100	226	59	111	56	مجموع Sum

جدول ۶، سهم رده‌های مختلف کتب فارسی در سرفصل‌های سه گرایش کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی و دیجیتال را نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد از مجموع ۲۲۶ کتب فارسی، ۵۰ درصد از مواد آموزشی سه گرایش مذکور در رده Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) و به‌طور خاص‌تر در رده ZA (منابع اطلاعاتی) قرار دارند که این امر با توجه به نوع گرایش‌ها دور از انتظار نبوده است. سپس، رده‌های H (علوم اجتماعی) و Q (علوم) بیشترین قرابت را با حوزه کتابداری دارند و بیشترین منابع پیشنهادی شورای عالی از این رده انتخاب شده است. در نهایت، انتخاب منابع از رده‌های P (زبان و ادبیات) و T (تکنولوژی) و B (فلسفه، روانشناسی و مذهب) نیز به یک میزان (۳/۱۲ درصد) مورد توجه بوده است. شایان ذکر است که ۱۰ منبع نیز در سایت کتابخانه ملی ثبت نشده بود و در نتیجه بازیابی نشدند. جدول ۷، سهم رده‌های مختلف کتب انگلیسی در سه گرایش مذکور را نشان می‌دهد. نکته قابل ذکر در بخش، معرفی ۳۱ مورد کتاب آنلاین موجود در وبسایت‌های مختلف برای سرفصل کتابخانه دیجیتال است که فاقد اطلاعات رده‌بندی بودند. نتایج بازیابی رده‌ها نشان داد که از مجموع ۱۶۶ کتب انگلیسی، بیش از ۵۴ درصد از مواد آموزشی سه گرایش مذکور در رده Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) قرار دارند، سپس بیشترین منابع از رده‌های علوم و علوم اجتماعی (۱۶ و ۱۴ درصد) معرفی شده است. در رده تکنولوژی و حقوق نیز منابع اندکی معرفی شده است. کمترین منابع معرفی شده مربوط به رده‌های تاریخ، فلسفه و علوم وابسته به تاریخ است، البته قابل ذکر است که در حوزه آموزش و پرورش و جغرافیا، زبان و ادبیات و علوم سیاسی نیز هیچ منبعی معرفی نشده است.

جدول ۷. سهم رده‌های مختلف کتب خارجی در سرفصل‌های سه گرایش کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

Table7. Contribution of English Book Classifications in Headings of fields in Knowledge and Information Science

درصد Percent				تعداد Number				رده Class
جمع Sum	کتابخانه‌های دیجیتال Digital Libraries Management	کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing	کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies	جمع Sum	کتابخانه‌های دیجیتال Digital Libraries Management	کتابخانه‌های دانشگاهی Academic Libraries Managing	کتابخانه‌های عمومی Public Library Studies	
5/22	9/43	6/25	-	9	5	4	-	K (حقوق) K (Law)
16/04	7/54	14/06	26/53	26	4	9	13	Q (علوم) Q (Scienc)
14/08	7/54	26/56	8/16	25	4	17	4	H (علوم اجتماعی) H (Social Sciences)
54/75	60/37	40/62	63/26	89	32	26	31	Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) Z (BIBLIOGRAPHY, LIBRARY SCIENCE, INFORMATION RESOURCES)
-	-	-	-	-	-	-	-	J (علوم سیاسی) J (POLITICAL SCIENCE)
-	-	-	-	-	-	-	-	P (زبان و ادبیات) P (I. LANGUAGE AND LITERATURE)
7/52	13/20	9/37	-	13	7	6	-	T (تکنولوژی) T (TECHNOLOGY)
1/30	1/88	-	2/04	2	1	-	1	C (علوم وابسته به تاریخ) C (AUXILIARY SCIENCES OF HISTORY)
0/52	-	1/56	-	1	-	1	-	B (فلسفه، روانشناسی و مذهب) B (PHILOSOPHY, RELIGION)
-	-	-	-	-	-	-	-	G (جغرافیا، مردم‌شناسی و سرگرمی‌ها) G (GEOGRAPHY, ANTHROPOLOGY, RECREATION)
-	-	-	-	-	-	-	-	L (آموزش و پرورش) L (EDUCATION)
0/52	-	1/56	-	1	-	1	-	D (تاریخ) D(History)
-	-	-	-	-	31	-	-	NG (نامشخص) NG
%100	%100	%100	%100	166	53	64	49	Sum مجموع

پرسش ۳. بیشترین فراوانی آثار مربوط به کدام نویسنده است و این نویسندگان در چه مرتبه علمی (مریی، استادیار، دانشیار، استاد) قرار دارند؟

برای شناسایی سهم استفاده از آثار نویسندگان در هر گرایش و تشخیص نویسندگان دارای آثار بیشتر، داده‌های جدول ۹ فراهم شد. نکته حائز اهمیت در این بخش این است که به سبب اینکه اغلب سرفصل‌ها در سه گرایش مذکور دارای همپوشانی محتوایی هستند، شورایعالی نیز منابع مشابهی را برای سرفصل‌های مشابه پیشنهاد داده است و مسلماً ذکر نام یک نویسنده در هر سه سرفصل به معنای داشتن تعداد آثار بیشتر از سوی آن نویسنده نبوده است. پس محققان جهت بررسی دقیق‌تر، ابتدا اسامی کتب و مقالات نویسندگان را به تفکیک هر گرایش در نرم افزار اکسل وارد کرده تا ابتدا میزان مشارکت هر نویسنده در سه سرفصل مشخص شود و سپس نویسندگان دارای تالیفات بیشتر مشخص شوند تا بدین ترتیب از ذکر نام نویسندگان با منابع تکراری خودداری شود.

جدول ۸. توزیع فراوانی نویسندگان پراستناد

Table8. Frequency distribution Highly Cited Authors

نویسندگان پراستناد	مرتبه علمی	تعداد کتب		تعداد مقاله		پایان نامه	فراوانی استفاده آثار در گرایش	فراوانی آثار	درصد فراوانی
		اصلی	همکار	اصلی	همکار				
یعقوب نورزوی Nourozi, Yaghoub	دانشیار Associate Professor	2	-	7	-	-	1	9	13/84
رحمت الله فاتحی Fattahi, Rahmattollah	استاد تمام Full Professor	5	-	1	-	-	2	6	9/23
محمد حسن زاده Hassanzadeh, Mohammad	دانشیار Associate Professor	5	-	-	-	-	2	5	7/69
محمد رضا داور پناه Davar Panah, Mohammad Reza	استاد تمام Full Professor	4	-	1	-	-	3	5	7/69
محمد حسین دیانی Dayani, Mohammad Hussein	استاد تمام Full Professor	3	1	-	-	-	3	4	6/15
غلامرضا فدایی - عراقی Fadaee Araghi, Gholam Reza	استاد تمام Full Professor	4	-	-	-	-	3	4	6/15
سعید رضایی شریف آبادی Rezaei Sharif Abadi, Saeid	استاد تمام Full Professor	2	-	2	-	-	2	4	6/15
عبدالرضا نوروزی چاکلی Nourozi Chakoli, Abdollreza	دانشیار Associate Professor	4	-	-	-	-	1	4	6/15
شیرین تعاونی Taavoni, Shirin	-	4	-	-	-	-	3	4	6/15

6/15	4	2	-	-	1	-	3	استادیار Assistant Professor	مهدی علیپور حافظی Ailpour Hafezi, Mehdi
6/15	4	1	-	-	4	-	-	استادیار Assistant Professor	اعظم صنعت‌جو Sanatjoo, Azam
6/15	4	1	1	-	3	-	-	استادیار Assistant Professor	میترا صمیعی Samiei, Mitra
4/61	3	1	-	-	3	-	-	-	اکرم فتحیان Fatthiyan, Akram
4/61	3	3	-	-	1	-	2	استاد تمام Full Professor	احمد شعبانی Shabani, Ahmmdad
3/07	2	3	-	-	-	-	2	استادیار Assistant Professor	علیرضا هویدا Hoveyda, Ali Reza
100	65	-	1	-	23	1	40	جمع	

جدول ۸، نمایانگر بیشترین سهم منابع پیشنهادی برای سه گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی و مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال است. توزیع فراوانی نویسندگان پراستاد به تفکیک سرفصل‌های سه گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی، مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی و مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال را نشان می‌دهد که شورای عالی از آثار هر کدام در ۳ تا ۲ گرایش بهره برده است. بدیهی است که اکثر نویسندگان فوق که از آثارشان در بیش از یک گرایش معرفی شده است، از پیشکسوتان و فعالان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند و این امر می‌تواند حاکی از آثار قوی افراد پیشکسوت در موضوعات بنیادین این حوزه باشد که طی چند دهه توسط شورای عالی برای تدریس معرفی شده است. نکته حائز اهمیت در این یافته این است که شاهد حضور فعالان جوانی از جمله یعقوب نوروزی، مهدی علیپورحافظی، اعظم صنعت‌جو، میترا صمیعی و اکرم فتحیان نیز در عرصه تولیدات علمی هستیم و مهم‌تر اینکه سهم نویسندگان جوان پراستاد تنها در حوزه کتابخانه‌های دیجیتال بوده و در دو گرایش مدیریت کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی هیچ منبعی از آنان ذکر نشده است. این یافته می‌تواند به علاقمندی بیشتر اساتید جوان‌تر به حوزه‌های جدید دلالت داشته باشد.

پرسش ۴: کدام آثار (کتاب یا مقاله) جزو پرتکرارترین منابع معرفی شده در سه گرایش است؟

جدول ۹، پرتکرارترین آثار (کتاب یا مقاله) در سه گرایش را نشان می‌دهد. برای استخراج داده‌ها، ابتدا سرفصل‌های مشترک

بین سه گرایش شناسایی شد.

جدول ۹. توزیع فراوانی منابع پرتکرار در سه گرایش

Table9. Frequency Distribution of Frequent Resources in Three Fields

فراوانی منابع	مشخصات کتابشناختی	سر فصل های مشترک
3	باقر انصاری (۱۳۸۷). آزادی اطلاعات تهران: دادگستر Ansari, Bagher (2008). Freedom of Information. Tehran: Dadgostar	مبانی کتابداری و علم اطلاعات Library and Information Science Fundamentals
3	اش رابرت بی (۱۳۸۷). تئوری اطلاعات. مترجم نداگسلی. اردبیل: مهرغزال Ash, Robert B (1997). Information Theorv. (Translator: Neda Gosili). Ardebil: Mehr Ghazal	
3	احمد شعبانی و مظفر چشمه سهرابی (۱۳۸۶). علم اطلاعات و جامعه. تهران: چاپار؛ دبیزش Shabani, Ahmad and Cheshmeh Sohrabi, Mozaffar (2007). Information Science and Society. Tehran: Chapar; Dabizesh.	
3	محمد رضا داورپناه و معصومه آرمیده (۱۳۸۴). اطلاعات و جامعه، تهران: دبیزش Davarpanah, Mohammad Reza and Armihdeh, Masoumeh (2005). Information and Society, Tehran: Dabizesh.	
2	محمد خندان (۱۳۸۸)، فلسفه اطلاعات. تهران: چاپار: نهاد کتابخانه های عمومی Khandan, Mohammad (2009), Information Philosophy. Tehran: Chapar: Iran Public Library Institution	
2	محمد خندان (۱۳۸۸)، سیری در سپهر اطلاعات. تهران: چاپار: نهاد کتابخانه های عمومی Khandan, Mohammad (2009). A review of the world of information. Tehran: Chapar: Iran Public Library Institution	
2	فاطمه رهادوست (۱۳۸۶). فلسفه کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: نشر کتابدار Rahadostat, Fatemeh (2007). Philosophy of Library and Information. Tehran: Ketabdar.	
2	غلامرضا فدایی عراقی (۱۳۸۶). کتابداری و اطلاع رسانی در جستوی هویتی نو. فصلنامه کتاب Fadaei Araghi. Gholamreza (2007). Library and Information Science in the search for a new identity. Book Quarterly	
2	غلامرضا فدایی عراقی (۱۳۸۹). مقدمه ای بر هویت کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: نهاد کتابخانه های عمومی Fadaei Araghi. Gholamreza (2010). An Introduction to Library and Information Science Identity. Tehran: Iran Public Libraries Institution.	
3	فرانک وبستر (۱۳۹۰). نظریه های جامعه اطلاعاتی (ترجمه مهدی داوودی). تهران: وزارت امور خارجه	
3	منوچهر محسنی (۱۳۸۶). جامعه شناسی جامعه اطلاعاتی. تهران: دیدار Webster, Frank (2011). Theories of the Information Society. (Translation by Mehdi Davoodi). Tehran: Ministry of Foreign Affairs	
3	سید حاتم مهدوی نور و محمد فتحیان (۱۳۸۶). پیش به سوی جامعه اطلاعاتی. تهران: دیباگران Mahdavi Noor, Seyyed Hatam and Fathiyan, Mohammad (2007). Going to the Information Community. Tehran: Dibagran.	
3	کاظم معتمدنژاد (۱۳۸۹). جامعه اطلاعاتی، اندیشه های بنیادی، دیدگاهی انتقادی و چشم اندزهای جهانی. تهران: میراث قلم Motamednejad, Kazem (2010). Information society, fundamental ideas, critical perspectives and global perspectives. Tehran: Miras Ghalam.	

2	علیرضا هویدا (۱۳۸۶)، آمار و روش‌های کمی در کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت). Hoveyda, Alireza (2007), Quantitative statistics and methods in library and Information Science. Tehran: Samt.	آمار Statistics in Library and Information Science
3	علیرضا هویدا و رزیتا بهزادی (۱۳۸۷). کاربرد آمار در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس. تهران: کتابدار. Hoveyda, Alireza and Behzadi, Rozita (2008). Application of statistics in library and Information Science research using SPSS software. Tehran: Ketabdar	
3	لیون واگان (۱۳۸۴). روش‌های آماری برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی، رویکردی کاربردی و ساده برای درک، استفاده و تفسیر علم آمار. (ترجمه کیوان کوشا و محمدرضا قانع. تهران: چاپار. Wagon, Lyon (2005). Statistical Methods for the Information Professional: A Practical, Painless Approach to Understanding, Using and Interpreting Statistics (Translated by Keyvan Kusha and Mohammad Reza Ghana), Tehran: Chapar.	
3	والپول رونالد (۱۳۸۶). مقدمه ای بر امار و احتمالات کاربردی (ترجمه میربهادرقلی آریانژاد و محمد ذهبیون). تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران. Ronald, Walpole (2007). Introduction to Probability & Statistics (Translated by Mirbahador Ariyanjad and Mohammad zahbiuon). Iran University of Science and Technology.	
2	ریکاردو بیزا پیتز و برتیه ریبنتو (۱۳۸۵). قلمروهای نو در بازیابی اطلاعات (ترجمه علی حسین قاسمی و سیروس آزادی). تهران: چاپار، دبیزش Ricardo Beza Pizza and Bertia Ribento (2006). Modern Information Retrieval (Translation by Ali Hossein Ghasemi and Siros Azadi). Tehran: Chapar, Dabizesh.	دبیزش و بازیابی اطلاعات Information Storage and Retrieval

بحث و نتیجه گیری

همگام با رشد فزاینده فناوری اطلاعات، شاهد شکل‌گیری گرایش‌های مختلف در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده‌ایم. مسلم است که پیشرفت آموزش کتابداری نوین با ارائه منابع و گنجاندن عناوین جدید در برنامه‌های درسی محقق می‌شود و برای رسیدن به این هدف، بازنگری سرفصل‌های رشته کتابداری در فواصل منظم (پنج سال) ضرورت دارد. تحقیق حاضر با هدف بررسی سرفصل‌های درسی سه گرایش "مطالعات کتابخانه‌های عمومی"، "مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی" و "مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال" در مقطع کارشناسی ارشد انجام گرفت.

یافته‌های این تحقیق در قالب ارائه جداول منظم، نتایجی را پیش‌روی تحلیل‌گران قرار می‌دهد. از آن جمله براساس داده‌های گردآوری، برای هر گرایش ۳۲ واحد درسی ارائه شده است. در مجموع ۵۲۵ منبع معرفی شده است که شامل ۴۴۳ کتاب، ۷۹ مقاله و ۳ پایان‌نامه است (۲۹۷ منبع فارسی و ۲۲۸ منبع خارجی). نکته قابل توجه در منابع پیشنهادی این است که برای درس سمینار در دو گرایش، هیچ منبعی معرفی نشده است، اما در گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال برای سرفصل سمینار منابعی پیشنهاد شده است. این یافته با پژوهش ایچیو (Edegbo, 2011)، آمونگا و خایسی (Amunga & Khayesi, 2012)، راک و پرو و بیل (Bii & Monica, 2016)، در تطابق است زیرا آنان نیز از خلاء واحدهای عملی در سرفصل‌های رشته کتابداری ابراز نگرانی کرده‌اند. درحقیقت، عدم توجه به این واحدهای درسی سبب مشکلات فراوانی در نگارش پایان‌نامه و مقالات علمی شده است و می‌توان چنین استنباط کرد که بین این نقص و میزان مهارت دانشجویان و بالقوه ماندن ایده‌های پژوهشی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد،

به نوعی شاید بتوان این خلاء را به شورایعالی برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نسبت داد؛ چرا که گنجاندن واحدهای عملی بدون ارائه دروس پیشنهادی جهت تدریس، منطقی به نظر نمی‌رسد. اگرچه همواره سعی بر آن است که این خلاء آموزشی با برگزاری کارگاه‌های آموزش پایان‌نامه‌نویسی و مقاله‌نویسی پوشش داده شود، اما در اغلب موارد این خلاء آموزشی ممکن است که دانشجو را متحمل فشار روانی زیادی کند و پیامدهای منفی به همراه داشته باشد، از آن جمله می‌توان به تبلیغات بی‌رویه در زمینه آماده‌سازی پایان‌نامه و مقاله و فروش آن به دانشجویان این مقطع اشاره کرد. مسلماً اگر چگونگی نگارش آکادمیک به صورت رسمی تدریس شود، برخی از ضعف‌های آموزشی مانند ارائه پایان‌نامه‌هایی با سبک ضعیف و تکراری و سرقت علمی نیز کاهش خواهند یافت.

نکته قابل توجه در منابع پیشنهادی، جای خالی پایان‌نامه‌ها است که در وصف آن به عنوان «گنج ناشناخته رها شده» یاد می‌شود (Dayani, 1989). معرفی تنها سه پایان‌نامه آن هم برای گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال است، نگران‌کننده به نظر می‌رسد چراکه به نوعی نقش عظیم این مواد آموزشی را در نشر و تولید علم کمرنگ نشان می‌دهد. بنابراین، بهتر است همواره پایان‌نامه‌های برجسته و قابل تقدیر در سرفصل‌های مختلف گنجانده شود.

۵۲ درصد از کتب معرفی شده در رده Z (کتابشناسی، کتابداری، کتاب، کتابت، صنعت و تجارت کتاب) قرار دارند. سپس، رده‌های H (علوم اجتماعی) و Q (علوم) بیشترین قرابت را با حوزه کتابداری داشتند. اگرچه علی‌پورندوشن، طلاچی و خوشگام (Alipoor-Nodushan et al., 2006)، اظهار داشتند که وضعیت تولید کتاب‌های درسی از نظر همخوانی با سرفصل‌های مصوب دورس کتابداری و اطلاع‌رسانی مناسب نیست و تنها تعداد محدودی از کتاب‌های تالیفی متعلق به رده Z درسی هستند، اما خوشبختانه براساس این یافته می‌توان گفت که شورایعالی در سه گرایش مذکور انتخاب مناسبی داشته و به میزان مناسبی از رده Z، منابعی را برگزیده است. از دیگر نکات قابل توجه در منابع پیشنهادی می‌توان به کمبود منابع پیشنهادی در رده فناوری (T) اشاره کرد که با پژوهش‌های شهبازی و همکارانش (Shahbazi et al., 2005)، برونستاین (Bronstein, 2007) و ایجیو (Edegbo, 2011) همسو است. در واقع عدم انتخاب منابع درسی از رده تکنولوژی برای رویارویی با جامعه اطلاعاتی و دیجیتالی امروز می‌تواند نگران‌کننده باشد و در بازنگری‌های آتی باید مورد توجه قرار گیرد.

براساس یافته‌ها، بیشترین منابع پیشنهادی برای سرفصل‌های پایه مانند روش تحقیق، نسخه‌های خطی و آثار کمیاب و سمینار، مربوط به مولفان پیشکسوت حوزه کتابداری است و در عوض بیشترین منابع پیشنهادی برای سرفصل‌های جدید بویژه در گرایش "مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال"، مربوط به محققان جوان است که با پژوهش دیانی (Dayani, 2000b) در تطابق است و چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی فعالان حوزه کتابداری را متذکر می‌شود. در حقیقت می‌توان اظهار داشت که علاقمندی محققان جوان‌تر به نگارش رویکردهای نوین جامعه دیجیتالی سبب انتقال دانش، فناوری و ایده‌های جهانی نوظهور به حوزه کتابداری ایران شده است، به‌طور حتم تاثیر و نقش منابع تالیفی و ترجمان بسیار در حوزه دیجیتالی قابل انکار نیست؛ چراکه سبب تغییر پارادیم‌های کتابداری سنتی ایران شده است.

پرتکرارترین منابع پیشنهادی نیز متعلق به سرفصل "مبانی کتابداری و علم اطلاعات" بود. ارائه سرفصل‌ها و منابع پیشنهادی تکراری در این سه گرایش به وضوح دیده می‌شود که انتظار می‌رود مسئولان بازنگری بادی‌دی نو به گرایش‌ها توجه داشته باشند و به نوعی در بازنگری‌های آینده، تفکیک متمایزی بین آن‌ها قائل شوند، البته این تمایز تنها در سرفصل‌ها و منابع پیشنهادی حوزه دیجیتالی قدری احساس می‌شود که به علاقمندی و پویایی مولفان جوان به این حوزه دلالت دارد.

نکته دیگری که بسیار حائز اهمیت است، نبود واحد کارآفرینی در سرفصل‌های فوق است. با توجه به شکل‌گیری استارت‌آپ‌ها^۱ و تمایل فارغ‌التحصیلان برای ورود به بازار کار و کسب مهارت‌های روزآمد، توصیه می‌شود که واحد "کارآفرینی" به همراه منابع پیشنهادی روزآمد در سرفصل‌های سه گرایش گنجانده شود.

در نهایت، مروری بر پیشینه‌های داخلی و خارجی تحقیق نشان داد، ضرورت بازنگری در فواصل منظم (حداکثر پنج سال یکبار) می‌تواند به انسجام ارائه سرفصل‌ها و منابع پیشنهادی مناسب برای گرایش‌های مختلف یک حوزه کمک شایانی کند. از جمله محدودیت‌هایی که نویسندگان پژوهش حاضر را با مشکل روبرو کرد، قالب ظاهری نامناسب برنامه‌های مصوب شورایی برای هر سه گرایش بود، به عنوان مثال می‌توان عدم منبع‌نویسی صحیح، تکرار یک منبع مشابه در یک سرفصل، شماره‌گذاری اشتباه، عدم تفکیک مواد آموزشی و عدم ارائه اطلاعات کتابشناختی دقیق اشاره کرد که برخلاف رسالت اصل این حوزه، سازماندهی مناسبی نداشتند. با توجه به اینکه، تحقیق حاضر در آستانه اتمام زمان تصویب برنامه آموزشی سه گرایش مذکور انجام گرفته است، امید می‌رود که اطلاعات گردآوری شده به بهبود تحلیل و بازنگری‌های آینده توسط اعضای شورایی برنامه‌ریزی آموزشی حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی یاری رساند.

پیشنهادها

- پیشنهاد می‌شود که پایان‌نامه‌های برجسته داخلی و خارجی به سبب جامعیت بیشتر در فهرست منابع درسی مصوب گنجانده شود؛ چرا که جای خالی این منابع عالی در تمام سه گرایش مشهود است.
- بنا به مشکلات عدیده‌ای که دانشجویان در زمینه سرفصل سمینار تحقیق و پایان‌نامه‌نویسی دارند، پیشنهاد می‌شود که برای این سرفصل‌ها همانند سایر سرفصل‌ها، منابعی جهت تدریس و آموزش اساتید ارائه شود.
- از آنجا که اغلب منابع پیشنهادی برای سرفصل‌های پایه قدیمی است، پیشنهاد می‌شود که شورایی عالی علاوه بر آن‌ها، به معرفی آثار مولفان جوان‌تر را نیز مبادرت ورزد.
- سهم منابع از رده تکنولوژی (T) اندک گزارش شد. این یافته با گفتمان‌ها و نیازسنجی‌های بسیار در زمینه ارتباط مستقیم حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با فناوری اطلاعات تناقض دارد. لذا انتخاب منابع آموزشی بیشتر از این رده برای تمام گرایش‌های این حوزه توصیه می‌شود.
- پیشنهاد می‌شود شورایی قبل از تصویب نهایی سرفصل‌ها و ارائه منابع درسی، یک نظرسنجی از اعضاء هیئت علمی و انجمن‌های کتابداری فعال سراسر کشور داشته باشد تا برخی سرفصل‌های بی‌ربط منسوخ شود و بنا به اقتضای نیاز روز جامعه، جایگزین‌های برای آن‌ها در نظر گرفته شود.
- پیشنهاد می‌شود که برنامه درسی مصوب در قالب ظاهری استاندارد و اطلاعات کتابشناختی دقیق (کتاب چاپی/الکترونیکی، مقاله، پایان‌نامه، وب‌سایت و...) ارائه شود تا محققان به سهولت بتوانند به این منابع دسترسی داشته باشند؛ بدیهی است که حتی رعایت این‌گونه جزئیات می‌تواند وجه تمایز حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با سایر رشته‌ها در زمینه سازماندهی و فهرست‌نویسی را نشان دهد.

References

- Alipoor-Nodushan, K., Talachi, H., & Khoshgam, M. (2006). A review on Librarian science and informatics publications and their agreement with contents of approved headlines courses 1978-2004. *Journal of Health Administration*, 9(25). Retrieved from <http://jha.iuims.ac.ir/article-1->

¹ . Startup

332-fa.html

- Amraei, M., Geraei, E., & Siamaki, S. (2013). Subject trends of Persian publications in LIS, 1994-2008. *NASTINFO*, 24(3), 78-91.
- Amunga, H., & Khayesi, M. K. (2012). Library and Information Science Education in Kenya: An Overview of Potential and Challenges. In *SCECSAL XX Conference*, Nairobi.
- Bii, H., & Monica, W. R. (2016). Library and information science (LIS) education and training in Kenya: Emergence, evolution, challenges and opportunities. *International Journal of Library and Information Science*, 8(2), 11-18.
- Bronstein, J. (2007). Current trends in library and information studies curricula around the world: Looking for the user-centred approach. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 5(2/3), 59-78.
- Dayani, M.-H. (1989). Thesis, an abandoned unknown treasure. *Library and Information Sciences*, 2(8), 1-16. [In Persian].
- Dayani, M.-H. (2000a). Course Curriculum of a Master's Degree in Library and Information Science: Recommendation for Innovation. *Library and Information Sciences*, 3(9), 1-20. [In Persian]. Retrieved from <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/952030>
- Dayani, M.-H. (2000b). Numerous book publishing by young librarians; Ordinary routine or special librarianship phenomenon. *Library and Information Science*, 3(51), 5-8. [In Persian].
- Edegbo, W. O. (2011). Curriculum development in library and information science education in Nigerian universities: issues and prospects. *Library Philosophy and Practice*, 1.
- Fattahi, R. (2000). A model for revision and restructuring of training of Library and Information Science due to new developments in the information environment in Iran. *Library and Information Sciences*, 3(9), 21-44.
- Fattahi, R., Parirokh, M., Davarpanah, M. R., & Azad, A. (2012). The New MA Curriculum for Librarianship and Information Science: The Report of a Research Project. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, 4(2), 69-81.
- Fattahi, R., Rajabali-Bieglu, R., & Akhshik, S.-S. (2004). An Overview on the past, present and future of Library and Information Science in Iran, A look at the formation of the achievements and challenges of the development of Knowledge and Information Science. Shiraz: RICEST: Nameh Parsi.
- Hamdipour, A., & Jowkar, A. (2000). Necessity of change in the curriculum of the Master's Degree in Library and Information Science. *Library and Information Science*, 14(18), 9-26. [In Persian].
- Hassanzadeh, M. (2004). The role of librarians and information professionals in the organizations' knowledge management. *National Studies on Librarianship and Information Organization*, 15(3), 101-114. Retrieved from http://nastinfo.nlai.ir/article_677.html
- Hayati, Z. (2004). Information science education in Iran: Past, present, future. *National Studies on Librarianship and Information Organization*, 15(1), 25-41. Retrieved from

http://nastinfo.nlai.ir/article_705.html

- Hayati, Z., & Fattahi, R. (2001). Librarianship in Iran since 1979. In *International Librarianship: Cooperation and Collaboration* (pp. 275–290). Lanham: Scarecrow Press.
- Heidari, G. (2010). Training of Library and Information Science in Iran: Barriers and Solutions. *Library and Information Sciences*, 14(54), 71-105. [In Persian].
- Hori, A. (1390). Necessity of Three Dimensional Approach to Triating Library and Information Science. *Ketab Mah Koliat*, (166), 10-11. [In Persian]. Retrieved from <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/960790>
- Kokabee, M. (1997). A galance at the headlines of materials organizing. *Quarterly Book*, 3(8), 57-69.[In Parsian].
- Mohammadi, M., & Motaghy-Dadgar, A. (2008). A Comparative Analysis of LIS Master Degree Exams between State and Islamic Azad Universities (1381-1386). *Journal of Academic Librarianship and Information Research*, 40(46). Retrieved from <http://ensani.ir/fa/article/191455>
- Mokhtari, H. (2005). Curriculum of Field of Medical librarianship and information Science in Master's degree. *Quarterly Book*, (62), 25–32.
- Nowkarizi, M. (2004). A Study on the Undergraduate Curriculum of Library and Information Science. *Library and Information Science*, 2(7), 5-23.[In Persian].
- Panahi, S., Parvin, S., & Mohammadi, M. (2018). Content and citation analysis of proposed curriculum of the Ministry of Science, Research and Technology for the course syllabus of Master's degree in Scientometrics. *Scientometrics Research*, Article in Press. <https://doi.org/10.22070/RSCI.2018.755>
- Shahbazi, R., Fahimnia, F., Hakimzadeh, R., & Fadaee-Araghi, G. (2005). An Analysis of the Curriculum of the Bachelors and Master's Degree Program in the Field of Knowledge Information Science based on emerging Job Opportunities in line with Information Technology in the global Market. *Library and Information Sciences*, 18(70), 103-140. [In Persian].
- Tahavori, Z. (2006). Necessity for revision of library and information sciences educational programs, regarding new skills needed by librarians and information scientists. *National Studies on Librarianship and Information Organization(NASTINFO)*, 17(1). Retrieved from <http://ensani.ir/fa/article/225721>
- Wimmer, R. D., & Dominick, J. R. (2014). *Mass Media Research: An Introduction* (Tenth). Boston, Mass.: Wadsworth, Cengage Learning.

